

Menno liep mank, maar dat was algemeen bekend. Van Sichern heeft hem mét kruk in ieder geval herkenbaar neergezet. Maar juist dit ene onbetwiste, maar onbevallige attribuut zou al gauw plaats maken voor studeervertrekken, gevulde boekenplanken en een sobere zwarte kleidij, ten teken dat Menno was opgenomen in de statige rij van kerkhervormers en godgeleerden.

Het gebruik van het beeld is nog het meest traditioneel gebleven in deel III (109-153), 'Het veranderende beeld van Menno en de mennisten in de Nederlandse kunst (circa 1535-1740)', dat werd voorbereid door Mary Sprunger. Aan de hand van gravures, prenten en een enkel gedicht, zien we de status der mennisten veranderen van vervolgte ketters tot een soms bekritiseerde, maar overigens algemeen gewaardeerde religieuze groepering. Ten slotte getuigen schilderijen en portretten van het economisch en maatschappelijk welvaren dat de mennisten, ondanks hun weigering van overheidsdienst, in de zeventiende eeuw wisten te verwezenlijken. Na de beklemming die het verhaal van vervolging en innerlijke scheuring soms teweegbrengt, volgt in dit deel het feestelijke van de Gouden Eeuw met schilderkunst (Karel van Mander), literatuur (Vondel), koopmansweelde en de rijke levensgeschiedenissen van de geportretteerde mennisten.

Het is een evenwichtig boek. De ingewikkelde vormgeving leidt nergens tot rommelige bladzijden. De teksten zijn beknopt, maar helder. De literatuurlijst, lijst van afkortingen van locaties (tevens herkomst der illustraties) en het personenregister zijn goed verzorgd. Toch zijn er ook wat ontsieringen. Behalve dat in deel II een vijftal portretten ontbreekt, gaat men soms met tekst en beeld wat kort door de bocht. Zo staat onder een foto van vijf op enige afstand elkaar sjokkende schapen te lezen: 'De verdeelde kudde op de zeedijk bij Harlingen'. Is de milde humor die hieruit spreekt ook echt bedoeld?

Op de religieus-inhoudelijke achtergronden van de onderlinge tegenstellingen en op de inhoud van Menno's geschriften wordt verder wat weinig ingegaan. Dat Menno de vreedzame mennonieten van de smet van het Munsters anabaptisme wilde bevrijden, komt klaar over het voetlicht, maar de overige kwesties heeft men waarschijnlijk bij de lezers bekend verondersteld.

Martha Catania-Peters

T. A. Krijger, *Steenwijk als militaire stad* (Brochurereeks van de Sectie militaire geschiedenis XVII; Den Haag: Sectie militaire geschiedenis Koninklijke landmacht, 1996, 156 blz., ISBN 90 70677 44 X).

In 1996 kwam er een einde aan de militaire activiteiten in de Johan van den Kornputkazerne in Steenwijk, hetgeen de aanleiding vormde voor het schrijven van dit boekje. In het eerste hoofdstuk wordt de militaire geschiedenis van de stad vanaf de zestiende eeuw tot vlak voor de Tweede Wereldoorlog helder en bondig uiteengezet. De verdediging van Steenwijk gedurende de Tachtigjarige Oorlog krijgt daarbij de meeste aandacht. In 1568 besloot het stadsbestuur de wal rond de stad in verdedigbare positie te brengen. Nadat de stad zich vier jaar later achter Oranje had geschaard, kwamen er in 1580 Staatse troepen in de stad. Vervolgens werd de stad door de Spanjaarden belegerd, maar mede door het doortastende optreden van Johan van den Kornput, die een vendel Staatse troepen leidde, bevrijd. Hij liet zijn mannen zweren nimmer van overgave of onderhandelen met de vijand te spreken, 'op straffe van door den naaststaande terstond doorstooten te worden'. Van den Kornput, die tijdens zijn jeugd wiskunde en kaartmaken had geleerd van Gerard Mercator, zou later ook de vestingwerken van de stad moderniseren.

Nadat Steenwijk in de Napoleontische tijd ingelijfd was bij Frankrijk, werd de stad vervolgens door de Kozakken bevrijd. Vanaf 1830 volgde vrijwel de gehele ontmanteling van de stad en in 1846 werd de laatste poort afgebroken. Onderde toenemende militaire dreiging, voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog, werd Steenwijk vanaf 1938 echter weer een garnizoensstad. Het gemeentebestuur stelde een enorme lap grond ter beschikking voor de vestiging van een kazerne.

In het tweede hoofdstuk gaat de auteur in op de geschiedenis van deze kazerne, die naar Johan van den Kornput werd genoemd. Nadat de kazerne in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers was gebruikt, werd er in de eerste jaren daarna een opleidingsplaats gevestigd voor militairen die later naar Nederlands-Indië zouden gaan. De instructies voor het optreden in de tropen werden door ervaren Britse militairen gegeven. Na de definitieve onafhankelijkheid van Indonesië, ten tijde van de Koude Oorlog, werd er een infanteriebataljon in de kazerne gelegerd. Tot 1958 was de IJssel immers onderdeel van de hoofdverdedigingslinie die in NAVO-verband was overeengekomen. De kazerne werd extra beveiligd en in het nabijgelegen Steenwijkerwold kwam een nieuwe legerplaats. Na 1958 verschoven de linies in oostelijke richting en vonden de grote oefeningen steeds meer in Duitsland en Frankrijk plaats, waar meer ruimte beschikbaar was.

In 1992 vertrokken de Amerikanen uit de omgeving van Steenwijk. De Defensienota uit 1991 en de Prioriteitennota uit 1993 leidden tot een inkrimping van de landmacht. Ondanks het feit dat er aan het begin van de jaren negentig veel geld was besteed aan verbouwingen van de Steenwijker kazerne, sloot deze haar poorten in 1996. Doordat, als gevolg van een gemeentelijke herindeling, Steenwijkerwold bij de gemeente Steenwijk werd gevoegd, bleef er toch een kazerne binnen de gemeentegrenzen. Want de Johan Postkazerne in Steenwijkerwold sluit voorlopig niet, aldus de auteur.

Omdat de auteur vanaf het tweede hoofdstuk zeer minutieus te werk gaat, wordt de lezer vaak getraceerd op een eindeloze aaneenschakeling van interessante en minder interessante feiten en weetjes. Daar bovendien een index en een lijst met afkortingen ontbreken, is de informatie voor de geïnteresseerde leek soms moeilijk te bevatten.

Marie-Christine Engels

J. C. Bierens de Haan, *Rosendael, groen hemeltjen op aerd. Kasteel, tuinen en bewoners sedert 1579* (Dissertatie Leiden 1994; Zutphen: Walburg pers, 1994, 352 blz., ISBN 90 6011 870 7).

'Vaert wel dan schoon verblijf, groen Hemeltjen op aerd,
Doorluchtighe orgelen van silvere geruchten,
Vaert wel, soet Paradijs, weergaloos Rosendael',
aldus Constantijn Huygens senior in 1678. In datzelfde jaar dichtte hij over de fontein op Rosendael: 'Sijn water en sijn gunst zijn beide sonder end'.

Zo kennen misschien velen Rosendael uit hun jeugd: de bedriegertjes en de schelpengalerij als onderdeel van een schoolreisje, of als volwassene nu tuin en huis voor het publiek zijn opengesteld. Spreekt de ongehoord zware donjon niet nog steeds tot de verbeelding en zorgt het zeldzame voorkomen van zo'n verval niet tot een uitgekiend gebruik van het stromend water?

Het huis is zeer aantrekkelijk gelegen op de grens van Veluwe en IJsseldal, zodat toevoer van vlees en vis was verzekerd. Na een periode van gebruik als een der huizen van de graven en hertogen van Gelre, kwam Rosendael in 1516 in particulier bezit. Sinds 1978 is het huis in